

Antwoordkernen bij Eureka 6V, Amersfoort 2014-2015

Antwoordkernen zijn vrijwel nooit volledige zinnen. Antwoordkernen geven alleen aan, wat er beslist in het antwoord moet staan.

De bedoeling is, dat je eerst zelf de antwoorden vindt/bedenkt. Daarna maak je er zelf goede *eigen* zinnen van. Pas achteraf controleer je, of je antwoord goed is. Vaak is het geen kwestie van goed of fout, maar van volledig of niet volledig.

Wat zijn de regels voor het maken en nakijken van opdrachten:

Indelen

1. **Voor** in het schrift komen de aantekeningen te staan en ook de uitwerkingen
2. **Achterin** het schrift komen de opdrachten te staan

Opdrachten:

3. Alle opdrachten moeten gemaakt worden. De antwoorden moeten in **HELE** zinnen uitgeschreven worden.
4. Je slaat steeds een regel over tussen de opdrachten.
5. Alle antwoorden moeten nagekeken worden:
  - a. Is een antwoord goed, dan zet je met **RODE** pen een voor de kantlijn.
  - b. Is een antwoord fout en je snapt *waarom* je antwoord fout is verbeter je met **RODE** pen.
  - c. Is een antwoord fout en je snapt *niet* waarom je antwoord fout is dan zet je met **RODE** pen een **?** voor de kantlijn. Dat moet je dus vragen in de les.

Soms komt er bij de antwoordkernen **xxx**: dat betekent: zo'n antwoord moet je helemaal zelf bedenken. Vaak gaat het dan om een eigen mening, of een eigen voorbeeld: zoiets kunnen we natuurlijk niet voor je bedenken. → betekent: de opdracht is geen vraag. Je moet alleen de opdracht lezen. De vraag komt dan daarna: zie bij opdracht 6→; de vraag staat bij 6.1. en volgende
..... betekent, dat wat op de stippellijn moet, overgenomen moet worden uit het boek.

1. De Nederlanden in de prehistorie (voor 50 v. Chr.)

- 1 Periode uit de geschiedenis van de mens, waarover **ALLEEN ongeschreven bronnen** informatie geven
  - 1.1 * 200.000 v. Chr (Rhenen en Maastricht); Nederlanden († 50 v. Chr (inclusief 'België) → Nederland: 12 voor Christus (Romeinse generaal Drusus!)
  - 1.2 Icoon: voor 3000 v. Chr. Nederland 'later' in geschreven bronnen vermeld; ontwikkeling loopt achter op andere gebieden
  - 1.3 Het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

2

vergelijkingspunt	preagrarisch	agrarisch
bestaansmiddelen	Jagen en verzamelen	landbouw
gelaagtheid	Ontbreekt (wel man-vrouw?)	Boeren, 'geestelijkheid' / 'adel', ambachtslieden
specialisatie	Geen (medicijnman/sjamaan?)	Boeren-ambachtslieden-bestuur/godsdienst
techniek	eenvoudig	ontwikkeld

- 2.1 Landbouw zorgt voor voedseloverschot (1); door voedseloverschot kunnen mensen vrijgesteld worden van agrarisch werk (2);

- 2.2 niet-voedselproducerenden (= specialisatie = meer beroepen dan alleen voedselproduceren) worden aparte lagen (3)
- 2.3 techniek- bestaansmiddelen- specialisatie- gelaagdheid { bestaansmiddelen kunnen ook veranderen door natuurlijke omstandigheden, maar daarop reageert de mens met techniek!}
- 2.4 gelaagdheid
- 3 **graven** bestaande uit draagstenen en dekstenen
- 3.1 Xxx
- 4 →
- 4.1 Terpbewoning ('strijd' tegen het water)
- 4.2 Primair. Externe verklaring: in de toelichting staat dat Plinius deelnam aan de veldtocht van Corbulo = zelf gehoord, zelf gezien, zelf meegemaakt. Interne [uit de tekst] verklaring: het lijkt hier op een verslag
- 4.3 Informatief: feiten worden geïnterpreteerd. Er zijn zelfs enige subjectieve woorden als: armzalig
- 4.4 Plinius is geen zelf-geschreven bron (historie), maar een Romeinse (door anderen geschreven) bron (protohistorie)

2. De Nederlanden in de Romeinse Tijd (50v – 400 n. Chr.)

2.1. Het Romeinse imperialisme richt zich op het westen

- 1 Belgica en Germania Inferior
- 2 Limes
  - 2.1 Forten langs de limes; heerwegen; vestiging van kolonisten en veteranen
  - 2.2 Leveranciers van voedsel en gereedschap
- 3 Sluiten van verdragen met de ene stam tegen de andere. Doel: het winnen van bondgenoten die profiteren van de Romeinse aanwezigheid
  - 3.1 Burgerrecht wordt niet aan iedereen, maar aan inheemse elites
  - 3.2 Angst voor repressie (deportatie en volkerenmoord); voordeel van Romeinse aanwezigheid
  - 3.3 Jukius Civilis (Bataven); Ambiorix (Eburonen)
  - 3.4 Oorsprong van zelfstandigheid : nationalisme
  - 3.5 [Angst voor] verlies van nationale identiteit / buitenlandse bedreiging / bezetting
- 4 →
  - 4.1 Profiteren van Romeinse aanwezigheid (1); permanente oorlogstoestand (20)
  - 4.2 Hoge belastingen; overheersing;
  - 4.3 Vrijheid is een dekmantel; Rome brengt vrede; Rome behandelt de elite gelijkwaardig; bedoelingen van opstandelingenleiders zijn verdacht; belasting is een normaal verschijnsel; hard optreden door Romeinen is incidenteel (natuurramp!)
  - 4.4 Wijst alleen op voordelen van Romeinse heerschappij; Romeinse bedoelingen zijn 'law and order'; Romeinen stellen zich paternalistisch op
- 5 →
  - 5.1 Opstand tegen Spanse Habsburgers / Tachtigjarige Oorlog; daarna bedreiging door Engeland en Frankrijk
  - 5.2 Opstandelingen worden als simpele / onbeschaafde / dronken figuren afgebeeld
  - 5.3 Batavia (VOC!)

6 de (bewuste) vermenging van de Keltisch-Germaanse cultuur met de Romeinse cultuur.

6.1

- + De romanisering was sterker in Zuid-Nederland en België dan in Noord-Nederland;
- + De invloed van de Romeinen is groot geweest op het gebied van de bestuurlijke en economische organisatie, evenals op het gebied van de ruimtelijke ordening;
- + De Romeinse invloed blijkt niet alleen uit talrijke archeologische vondsten, maar ook uit overblijfselen in onze huidige cultuur (taal, bestuur en wet, leefwijze en architectuur).

7 De vet onderstreepte kenmerken zijn niet/nauwelijks in het Nederlandse kader te bestuderen:

de ontwikkeling van wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat;

- de klassieke vormentaal van de Grieks-Romeinse cultuur;

de groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde;

- de confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa;

de ontwikkeling van het jodendom en het christendom als de eerste monotheïstische godsdiensten.

7.1 Al voor de Romeinse komst in de Nederlanden / heeft alleen betrekking op Grieken = geen bemoeienis met de Nederlanden

8 →

8.1 Uitsluitend gericht op buit (hebzucht); Hebzucht + slavernij (andere wetten, ander recht, ander gezag)

8.2 Gallische hoofdman heeft soortgelijke argumenten als Bataafse opstandelingen.

3. De Nederlanden in de Vroege Middeleeuwen (500-1000 A.D.)

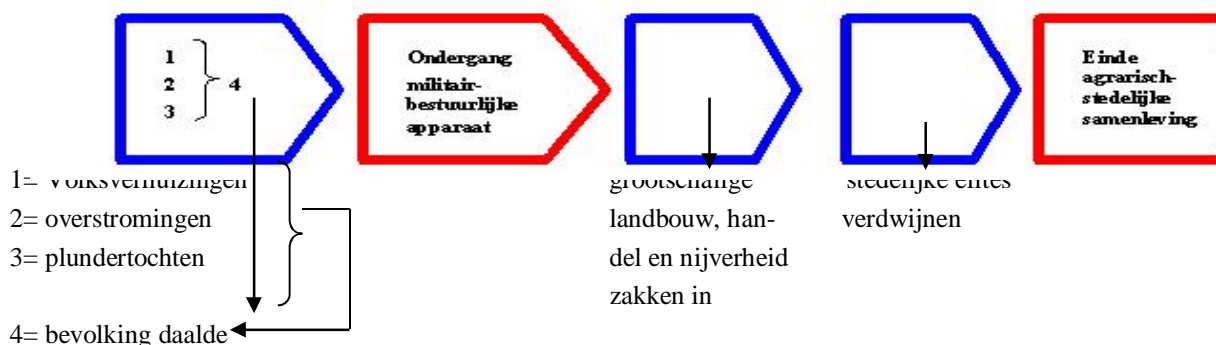
3.1. De ondergang van de agrarisch-stedelijke samenleving

1 * Preagraisch- *agrarisch- *agrarisch-stedelijk- *industrieel

1.1 Dit is wel een juiste historische volgorde, maar er kan een regressie (terugval) plaatsvinden (na agrarisch-stedelijk van de klassieke oudheid volgt terugval naar agrarisch; pas daarna weer agrarisch-stedelijk)

1.2 De geschiedenis kent per tijd, per gebied, per regio enz. tempoverschillen en of regressies

1.3

3.2. het ontstaan van het hofstelsel

- 2 →
- 2.1 Herendiensten (corvéés = leveren van arbeid): weweken op land van de heer; 'boodschappen'; smederij/timmerhut; hout hakken; bier brouwen; graanmolen; [vrouwen: weven, spinnen
- 2.2 Leveren van goederen
- 2.3 Maalrecht; wijnpers; jacht/-visrecht
- 2.4

Hoge laag	Middenlaag	Onderlaag	Laagste laag
1a geestelijkheid 1b adel	1 vrije boeren	1 horigen	1 slaven
			2 lijfeigenen

- 3 Onzekere tijden: 'kleine boeren' willen bescherming
Schaalvergroting alleen via grote boeren: 'kleine boeren' verliezen concurrentie
- 3.1 Waardoor = oorzaakvraag
- 4 Bouwland, woeste grond
- 4.1 Reserve, tenures
- 4.2 Manor house (adel), priest's house (geestelijkheid)
- 4.3 Serfs houses
- 4.4 Blacksmith
- 4.5 Woodland (woeste grond), field
- 4.6 Fallow = braak; planted = bouwland (akkers): landbouwkundige kennis onvolledig (met name bemesting)

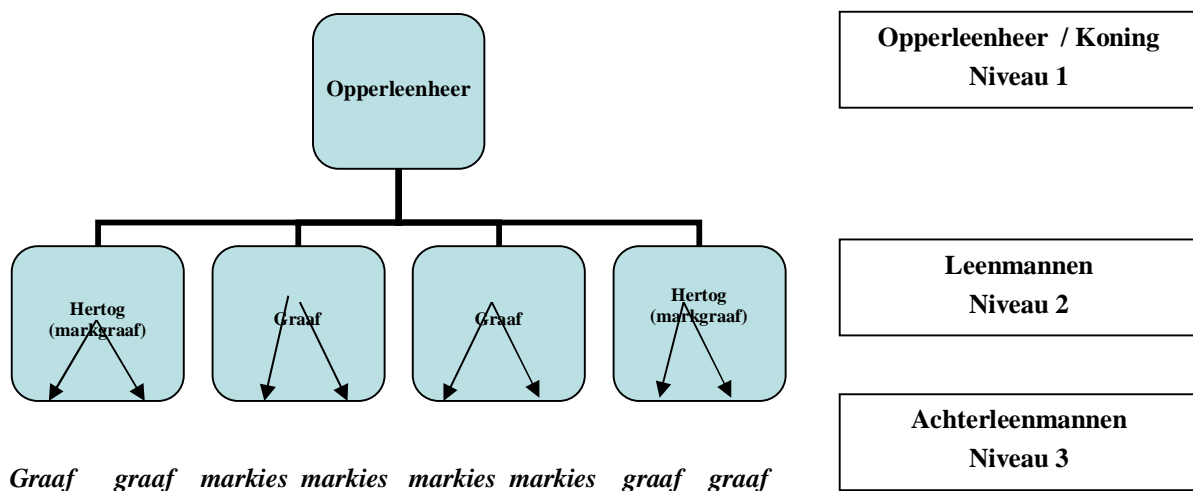
3.3. De Nederlanden onder Frankische heerschappij

- 5 1. ontstaan christelijke gemeenten: **tijdicoon 2**
2. Romeins keizer Constantijn de Grote organiseert Rooms-Katholieke Kerk: **tijdicoon 2**
3. paus sluit verbond met Franken (Clovis) om kerk te consolideren en uit te breiden: **tijdicoon 3**
- 6 kerk (kerstening) steunt expansie Clovis (1) christendom schept orde en rust voor Clovis (2)
- 6.1 waarom
- 6.2 Waarom steunde Clovis het christendom?
- 7 [Sint Servaas], Willibrord, Bonifatius
- 8 Centrum van de macht: koning/keizer met **palts**; vorming van **marken** en **gouwen** (deels al in Romeinse tijd: pagi); controle door **zendgraven**
- 8.1 33 t/m 61
- 8.2 Xxx
- 8.3 55 = Fle(t)hite
- 9 Splitsing Frankische Rijk in 3 delen: Neustrië (West-Frankenland); Midden-Rijk; Austrasië (Oost-Frankenland ('Nederlanden op Vlaanderen na in Midden-Rijk!))

- 9.1 Nederlanden op Vlaanderen na in Oost-Frankische Koninkrijk (wordt 'Duitse Rijk')
 Vlaanderen [en Artesië] in West-Frankische Koninkrijk (wordt 'Frankrijk')

3.4. het leenstelsel en de feodale maatschappij

- 10 Franken; edelen van andere Germaanse stammen; nazaten van Gallo ('keltisch')-Romeinse grootgrondbezitters
- 10.1 Land (grond)
- 10.2 Aristocratie
- 11 Noodzaak van trouwe (ruiter-) dienst aan koning
- 11.1 Koning (opperleenheer) geeft land in bruikleen (vruchtgebruik) aan adel in ruil voor haar ruiterdienst [daad] en / of bestuurlijke dienst [raad]
- 11.2 Militaire dienst = vazal; Bestuurlijke dienst = graaf/hertog
- 11.3 Zie onder

- 11.4 Feodalisering: grond = macht wordt naar beneden doorgesluisd. De lenen (feoda) worden versnipperd. De trouw wordt ook versnipperd. Tussen koning en leenmannen op niveau 3 enz. bestaat geen directe loyaliteit
- 12 Hofstelsel levert materiële basis van leenstelsel: zonder het werk/voedsel van de horigen kunnen de heren geen dienst doen in het leenstelsel
- 12.1 Het in elkaar passend systeem van leenstelsel en hofstelsel is kenmerk voor de *feodale maatschappij*.
- 13 →
- 13.1 1: horigheid is straf of beproeving door God; 2. horigheid is strijdig met 'God is de God van allen'
- 13.2 Bron 1 is afkomstig van geestelijke/bisschop: afkomstig uit adellijke familie
- 13.3 1. geestelijkheid; 2. adel; 3. boeren/horigen
- 13.4 Jezus Christus
- 13.5 Ontbreken van stand van kooplieden/ambachtslieden

Historisch thema Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, 1515-1648

VRAAG 1

Vergeet niet om de hoofdrolspelers van dit thema, blz. 26 op te zoeken en te noteren!

En vat de Inleiding samen

- 7.1 Holland/Zeeland, Vlaanderen, Henegouwen, Namen, Brabant, Luxemburg, Loon, Limburg, Gelre (Teisterbant, Veluwe, Zutphen), Friesland, Groningse Ommelanden, Nedersticht/Oversticht, sticht Luik, sticht Kamerijk
- 7.2 door bisschop als leenman bestuurd gebied
- 7.3 Luik, Kamerijk
- 7.4 Haarlem-Amsterdam-Leiden-Vlaardingen-Rotterdam
- 7.5 noordoost (Friesland); Zuidwest (Vlaanderen); zuidoost en oost (Brabant en Sticht)

- 8 →
- 8.1 economische (tol) en politieke)beheersing Amstelland-dominantie Utrecht of Holland) jaloezie
- 8.2 Den Haag (Binnenhof) hofstad + Amsterdam (hoofdstad)

4.3 Kerk en staat in de Middeleeuwen

- 9. groter en op troon (keizer knielend en kleiner)
- 9.1 paus bepaalt wie wel/niet toegang krijgt tot het koninkrijk der hemelen
- 9.2 sleutels
- 9.3 samen wereld besturen met paus als leider over geestelijke zaken (kerk) en keizer als hoofd over wereldlijke zaken (staat). [Geen scheiding tussen kerk en staat dus!]

- 10 strijd om ie de bisschoppen moet benoemen: paus of keizer
- 10.1 paus wint
- 10.2 oproep tot kruistocht → + gotiek → + Hendrik IV werd gedwongen primaat van de paus te erkennen (pauselijke ban moest opgeheven worden, anders gehoorzaamden zijn leenmannen hem niet meer!, want dankzij die ban werd Hendrik IV buiten de gemeenschap geplaatst)
- 10.3 paus wint van keizer (adel), maar kerk verliest uiteindelijk van patriciaat (rijke kooplieden in de steden)

Samenvatting

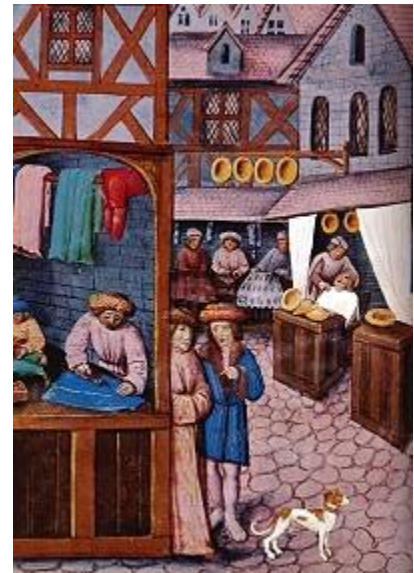
MAAR:

- hofstelsel verdwijnt door opkomst stad: horigen worden vrije pachters
- Leenstelsel verdwijnt door opkomst geldeconomie: adel vervangen door ambtenaren en huursoldaten
- Feodale kerk: opkomst vrijere denken (Renaissance)

4.4. Steden breken de macht van de feodale machthebbers

- 12. kruispunt van wegen: ontmoetingspunt van handelaren; bij kasteel of klooster: bescherming

- 13 heer- handel- tol- patriciaat- privileges- stadsrecht- zelfbestuur
uitwerking = xxx

- 14 Xxx

- 15 →

- 15.1 Objectief en geschreven
- 15.2 Oorspronkelijk; nee het is een kopie
- 15.3 Jaartal!
- 15.4 Xxx
- 15.5 linker: bisschop van Utrecht. Amersfoort valt onder bisschop van Utrecht
- 16 poorters = burgers. Rijke poorters in vroedschap. Vroedschap kiest schepenen, later ook burgemeester(s). Schout eerst de vertegenwoordiger van de heer/bisschop.
- 16.1 timocratische (want geldbezittend patriciaat heeft de macht) republiek (want geen gekroond staatshoofd/regering)
- 16.2 xxx
- 17 drie: 3-onderaan: niet-officiële inwoners (armen); 2-midden: ambachtslieden (met meesters als subgroep) 1-top: patriciaat (met bestuurders als subgroep)
- 18 organisatie van mensen met hetzelfde beroep
- 18.1 leerknapp-gezel-meesterknecht [meesterproef]- meester
- 18.2 arbeidsvoorwaarden; kwaliteitstoezicht-vakopleiding- uitkeringen- concurrentiebeperking door prijsbinding
- 18.3 kleermaker, kapper - zie de ontbrekende afbeelding hiernaast
→
- 18.4 ongeschreven (beeld; primair (zeer waarschijnlijk door iemand die het zelf gezien heeft); informatief (maker heeft wel wat aan sfeer gedaan: hondje?)
- 18.5 overeenkomst: houden zich allebei met arbeidsvoorwaarden bezig; verschil: gilde verplicht voor bazen (meesters) en personeel (gezellen, knechten), vakbond vrijwillig voor alleen werknemers
- 19 Patriciaat
- 19.1 Geld: inkomen en bezit
- 19.2 Adel wordt relatief armer → wordt als gevolg hiervan minder machtig.
- 20 hofstelsel   macht over productie /inkomen/ economisch
Leenstelsel   macht over doen en laten / bestuur / politiek
Feodale kerk   macht over denken / cultureel
De adel heerst dankzij deze drie elementen
- 21 hofstelsel verdwijnt door opkomst stad: horigen worden vrije pachters
Leenstelsel verdwijnt door opkomst geldeconomie: adel vervangen door ambtenaren en huursoldaten
Feodale kerk: opkomst vrijere denken (Renaissance)
- 22 xxx
- 23 Bourgondiërs hebben gewesten bij elkaar gebracht, die later de Nederlanden (nog later de Benelux) zouden gaan vormen.
- 23.1. bewust, door Bourgondische huwelijkspolitiek; minder bewust: de huwelijkskandidaten konden niet van tevoren worden gecreëerd.

24. het vormen van een centraal bestuur met wetten en bevoegdheden die voor **alle** gewesten gelden
- 24.1. ambtenaren zijn in loondienst; ambtenaren hebben kennis onafhankelijk van plek waarvan ze vandaan komen / minder belangenverstrengeling dan edelen die vaak ook nog grondheer/graaf enz. zijn.
25. particularisme is het streven om zoveel mogelijk bevoegdheden te krijgen / te houden voor de gewesten
- 25.1. Johanna erkent staten als vast overlegorgaan
- 25.2. Maria pas opvolger na ondertekening; macht Staten en Staten-Generaal uitgebreid
26. Friesland; Groningen; Drenthe, Overijssel; Gelre; Brabant; Limburg; Namen; Henegouwen; Artesië; Vlaanderen; Utrecht; Zeeland; Holland; Doornik;
- 26.1. Brussel
- 26.2. centralisatie en als reactie daarop: Staten-Generaal
- 26.3. last en ruggespraak
27. →
- 27.1. $2761 \times 1000 = 2.761.000$
- 27.2. Vlaanderen
- 27.3. $Vlaanderen + Zeeland + Holland = 661 + 56 + 268 = 995 \times 1000 = 995.000$
- 27.4. Holland, Overijssel, Utrecht, Vlaanderen/ Henegouwen /Brabant. Kijk naar urbanisatiegraad
- 27.5. handel en ambachten; minder landoppervlakte door water
- 27.6. Zeeland, Holland, Groningen /Drenthe, Friesland, Gelre; Utrecht, Overijssel, deel Brabant = 56, 268, 78, 71, 135, 53, 56, [180] = 953.000 ongeveer 1 miljoen van de 2.761.000
28. schrijvers/geleerden uit 15-de eeuw
29. onafhankelijkheid, kritisch onderzoek, verdraagzaamheid
- 29.2. Erasmus
- 29.3. Betere verspreiding van hun ideeën

4.5. steden breken macht van de feodale machthebbers

30. kruispunt van wegen: ontmoetingspunt van handelaren; bij kasteel of klooster: bescherming
31. heer- handel- tol- patriciaat- privileges- stadsrecht- zelfbestuur
uitwerking = xxx
32. xxx
15. →
- 15.1. xxx
- 15.2. xxx
- 15.3. xxx
- 15.4. xxx
- 15.5. xxx
- 15.6. linker: bisschop van Utrecht. Amersfoort valt onder bisschop van Utrecht.
16. poorters = burgers. Rijke poorters in vroedschap. Vroedschap kiest schepenen, later ook burgemeester(s). Schout eerst de vertegenwoordiger van de heer/bisschop.
- 16.1. timocratische (want geldbezittend patriciaat heeft de macht) republiek (want geen gekroond staatshoofd/regering)

16.2. xxx

5. Het ontstaan van een onafhankelijk Nederland

5.1. de Renaissance: een nieuwe kijk op de mens en de wereld

1. manier van onderzoeken: verklaringen zoeken; beredeneren; denken en waarnemen de basis; KRITISCH
  - 1.1. Mens centraal ook in klassieke oudheid; ook kenmerken van 59.
2. kunstenaar, wetenschapper
3. RK Kerk
  - 3.1. inquisitie; boekenindex;
4. links: Maria en Jezus menselijk afgebeeld
5. heliocentrisch: zon in middelpunt
  - 5.1. bevestiging Copernicus; telescoop
  - 5.2. Kerk
  - 5.3. kaarten maken land- en zeereis navigeerbaar: ontdekkingsreizen
  - 5.4. boekdrukkunst
6. ad fontes: kritisch bronnenonderzoek, ook van Bijbel
  - 6.1. Erasmus
  - 6.2. xxx
  - 6.3. pausen: zij leven niet met Christus als voorbeeld; machtsmisbruik om ambt te verwerven of te behouden

5.2. De eerste grote golf van Europese expansie over zee

7. feodale heersers: macht en grond; kooplieden: handelsbelangen/geld
  - 7.1. probeerde kruistochten te misbruiken voor Venetiaanse zakenbelangen (4-de kruistocht naar Constantinopel)
  - 7.2. Venetië nummer 1 in economie
8. Spanje: **vestigingskolonie**: landbouw en delfstoffen; Portugal: **exploitatiekolonie**: handel drijven via factorij
9. Marco Polo; Columbus; Magalhaes; Vasco da Gama
10. xxx (tip: vraag een historische atlas)

5.3. De Nederlanden onder Karel V

11. Brussel
  - 11.1.

<i>Naam bestuursorgaan</i>	<i>taak</i>
----------------------------	-------------

- 18. calvinisme heeft recht van opstand is heeft democratische kerkorganisatie
- 18.1. lagere volk invloed op kerk en geloof; calvinisme keert zich tegen rijkdom
- 19. doodstraf; inbeslagname bezit

20.

1. een 'democratische' kerkorganisatie: niet de geestelijkheid, maar **de gemeente van gelovigen** bestuurt de kerk;
2. regering en politiek moeten zich houden aan de bijbelse richtlijnen (**theocratie**);
3. als de regering tegen de voorschriften van God (de Bijbel) ingaat, dan mogen de gelovigen hun gehoorzaamheid aan de regering opzeggen (**recht van opstand**);
4. een **sobere kerk** (zonder beelden en andere pracht en praal) die grote waarde hecht aan de (letterlijke) tekst en beeldspraak (**het WOORD**) van de Bijbel;
5. de idee van een God, die de mensen al bij hun geboorte heeft veroemd of uitverkoren (**predestinatie**);
6. een **sobere, strenge levensstijl** van hard werken, zondagsrust en geen werelds vertier.

Johannes Calvinus

- 20.1 recht van opstand tegen de vorst/het wereldlijk gezag

21 →

- 21.1 een of de direct betrokkenen (Willem van Oranje) is hier zelf aan het woord: primair = zelf gehoord/zelf gezien/zelf meegemaakt. WvO heeft deze redevoeringen zelf meegemaakt = uitgesproken
- 21.2 strengheid leidt tot oproer en afvalligheid; tijd van armoede
- 21.3 ook buiten Nederland meer toegevendheid; gewetensvrijheid beperkt vorstelijke macht
- 21.4 **niet:** de meeste vorsten vinden dat zij wel over het denken van hun onderdanen mogen oordelen en beslissen
- 21.5 hij voelt zich gepasseerd door Filips II

Opdrachten bij 5.4 Politieke problemen

- 22 centralisatiepolitiek van Habsburgers

23. hoge adel; lage adel;

- 23.1. hoge adel via Liga/onderhandelingen; lage adel via smeekschrift/protest
- 23.2. particularisme

24. →

- 24.1. onderste laag: bestaat uit particularisten; middelste laag: grotendeels centralistische dienaren van de vorst
- 24.2. plaatsvervanger landsheer/vorst
- 24.3. gewestelijke staten sturen vertegenwoordigers/afgevaardigden naar Staten-Generaal
- 24.4. gewestelijke staten en Staten-Generaal: daarin zitten de politieke vertegenwoordigers van adel en steden en die zijn particularistisch
- 24.5. 1=geestelijkheid'2=adel; 3=gegoede burgerij

Opdrachten bij 5.4 Economische problemen

- 25. belastingheffing en invloed op handelscontacten

26. handelskapitalisme = vrije handel /vrije markt om optimale winst voor kooplieden te behalen. Dit systeem wil dus geen politieke bemoeienis van de staat = Filips II

- 26.1. als systeem een oorzaak; als wens van kooplieden een reden
27. stand= op basis van afkomst/familie(-relaties)/geboorte; klasse = op basis van inkomen/bezit/opleiding
- 27.1 huidskleur/biologische kenmerken; geslacht/sekse; etnische/culturele/godsdienstige kenmerken

Opgaven bij 5.4 De aanleiding: de Beeldenstorm (1566)

28. aanleiding
29. →
- 29.1. 1. rijkdom van RKK kerk
2. plakaten =politiek van de vorst
3. calvinistische dominees
4. katholieke priesters
5. betaalde opruiing / ophitsing
- 29.2. 1 t/m 4 zijn vooral conclusies/; 5 zou feit kunnen zijn.
- 29.3. 1 (het arme volk ziet de rijkdom bij de geestelijkheid)
- 29.4. brengt Willem van Oranje in moeilijkheden
- 29.5. 1 laat het volk zelf conclusies trekken (spontane actie); 3 laat het volk zien als slachtoffer van dominees (spontane actie); 5 laat de Beeldenstorm een bewuste georganiseerde actie zijn: volk reageert niet spontaan maar wordt omgekocht.
- 29.6. In het jaar vooraf en het jaar van de Beeldenstorm (1566) zijn de terechtstellingen sterk gedaald. Je zou dus eerder een beeldenstorm verwachten tussen 1560 en 1564

Opgaven bij 5.4 Het verloop van de opstand

30. xxx
- 31 afschrikking/intimidatie van opstandelingen door directe keiharde terreur
32. statenvergaderingen mogen alleen door landsheer/landvoogd worden bijeengeroepen; hier door de staten zelf
- 32.1. WvO stadhouder van Holland
33. fundamentalisme bij katholieken en calvinisten
- 33.1. problemen tussen opstandelingen leiden tot twee unies
34. →
- 34.1. Filips gebruikt onderdanen als slaven/ berooft hun van privileges/ beschermt hen niet
- 34.2. 'een vorst aangesteld door God' / 'dit is niet verkeerd' duidt op verlegenheid
- 34.3. vorst aangesteld door God
- 34.4. 'den coninck van Hispanjen heb ik altijd ghe-eert'!

Opgaven bij 5.4 De gevolgen van de opstand

35. 1588: feitelijke onafhankelijkheid; 1648: volkenrechtelijke/wettelijke onafhankelijkheid
36. en 36.1. en 36.2. (o = onbedoeld; b = bedoeld))

<i>Direct</i>		<i>indirect</i>
1 scheiding Nederlanden (b/o)		BE NE LUX (o)

2 Antwerpen economisch geblokkeerd (b/o)		Amsterdam nieuwe centrum (o)
3 adel door oorlogen uitgedund (o)		Gegoede burgerij vult vacuüm op (o)
4 calvinisme leidende godsdienst (b)		Schuilkerken voor andere geloven/geloofsrichtingen (o)

37. →
- 37.1. In Romeinse Tijd waren de Belgen volgens Caesar harde Kelten die moeilijk te onderwerpen waren. Maar Belgica omvatte niet de Germanen van boven de rivieren!
- 37.2. republiek gaat nog steeds uit van alle 17 gewesten, dus ook van de gewesten die bij Filips blijven
- 37.3. nog steeds hoop op totale overwinning
- 36.4. subjectief: leo/leeuw duidt op kracht = propaganda; alle zeventien gewesten bijeen is wens/gevoel

 Antwoord op de tweede hoofdvraag van het historische thema 'De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, 1515 – 1648: **Waardoor resulteerde de Opstand in het ontstaan van de Republiek, 1572 – 1588?**

 Xxx

6. De Republiek in de Gouden Eeuw

6.1. De Republiek als centrum van de wereldeconomie

1. zekerheid van levering (opslag); contant betalen in edel metaal / Amsterdamse Wisselbank / voldoende scheepsruimte / invoer van buitenlands kapitaal
2. Moederhandel = handel op/van Oostzeelanden; graan/huiden/hout/vis
Straathandel = handel op Middellandse Zee: luxe
Handel op Engeland en Frankrijk; wol/zout/wijn
Koloniale handel: specerijen
- 2.1.

Voorwaarden: Scheepsbouw en scheepsreparatie Dienstensector: banken en verzekeringen Scheepsbevoorrading: voedsel Vrij politiek/religieus klimaat	Handel = primair dienstensector banken en verzekeringen trafieken = veredeling van grondstoffen aanvoer agrarische grondstoffen
---	---
3. →
- 3.1. binnenlandse vraag
- 3.2. nationale inkomen per hoofd is tot 1780 groter in Republiek dan in Engeland: binnenlandse vraag

4.	
Oostzee	41
Noorwegen	4,9
Noord-Rusland	4,9
Noord-Duitsland	6,5
Engeland, Schotland, Ierland	14,5
Noordwest-Frankrijk	5,6
Zuidwest-Frankrijk	10

Spanje, Portugal, Middellandse Zee	10
Walvisvaart	1,3
Voorbijvaart van Frankrijk naar de Oostzee	1,3

6.2. 'Nederland' als koloniale mogendheid

- 5. →
  - 5.1. door VOC geïnstalleerde planters uit Holland
  - 5.2. om uitgemoorde Bandanezen te vervangen
  - 5.3. VOC

- 6. vestiging: kolonisten vestigen zich definitief als boeren / planters
Exploitatie: tijdelijke vestiging met het oog op handelen via factorijen
  - 6.1 Zuid-Afrika
  - 6.2 Java
  - 6.3 1945-1949: Indonesië gevormd 1975: Suriname onafhankelijk
  - 6.4 Nederlandse Antillen en Aruba

- 7 →
  - 7.1 ontbreekt = 102.2
  - 7.2 het percentage van de ingescheepte slaven dat in goeden doen de overkant in Amerika haalt
  - 7.3 concurrentiepositie van vrije schepen is slechter: WIC wordt centraal gedekt

6.3. De politieke en sociale ontwikkeling van de Republiek in de 17-de eeuw

Politieke tegenstellingen in de jonge Republiek

- 8
  - 1. Droit Divin: koning regeert namens God zonder verplichtingen aan adel of volk
  - 2. Roi Soleil: koning stralend middelpunt van propagandashow
  - 3. Staatsraison: officiële ideologie: de belangen van de staat =- de koning gaan voor alle belangen
  - 8.1. In Plakkaat van Verlatinghe heeft koning een opdracht om goed te regeren. Bij Machiavelli moet de koning uitsluitend zijn eigen belangen dienen, HOE DAN OOK.

- 9 Republiek met overheersende invloed van de standen is zeldzaam vergeleken bij absolute monarchie
  - 9.1 Republikeins Rome
  - 9.2 Staten-Generaal = Senaat hebben niet de bevoegdheden van Romeinse Senaat:. In Republiek ligt de macht bij de gewesten

- 10 verbond van zelfstandige gewesten
  - 10.1 Holland-Zeeland-Friesland-Groningen-Overijssel-Gelderland-Utrecht
  - 10.2 Treedt tevens op voor de Republiek als geheel
  - 10.3 Oranjes leveren stadhouders = opperbevelhebbers = politieke zwaargewichten, maar GEEN STAATSHOOFD. Bovendien twee Oranje-takken: de Hollandse en de Friese
- 11.

vergelijkingspunten	Prinsgezinden : MAURITS	Staatsgezinden: VAN OLDENBARNEVELDT
Binnenlandse politiek	Centrale rol voor Oranjes	particularisme
Buitenlandse politiek	Voortzetting oorlog met Spanje / Engels gezind	Vrede / Frans gezind
Sociaal	Adel	Patriciaat / regenten
Religieus	Streng calvinist = preciezen	Gematigd calvinist/libertijnen = reckelijken

12 →

12.1 godsdienstvervolging leidt tot ondergang

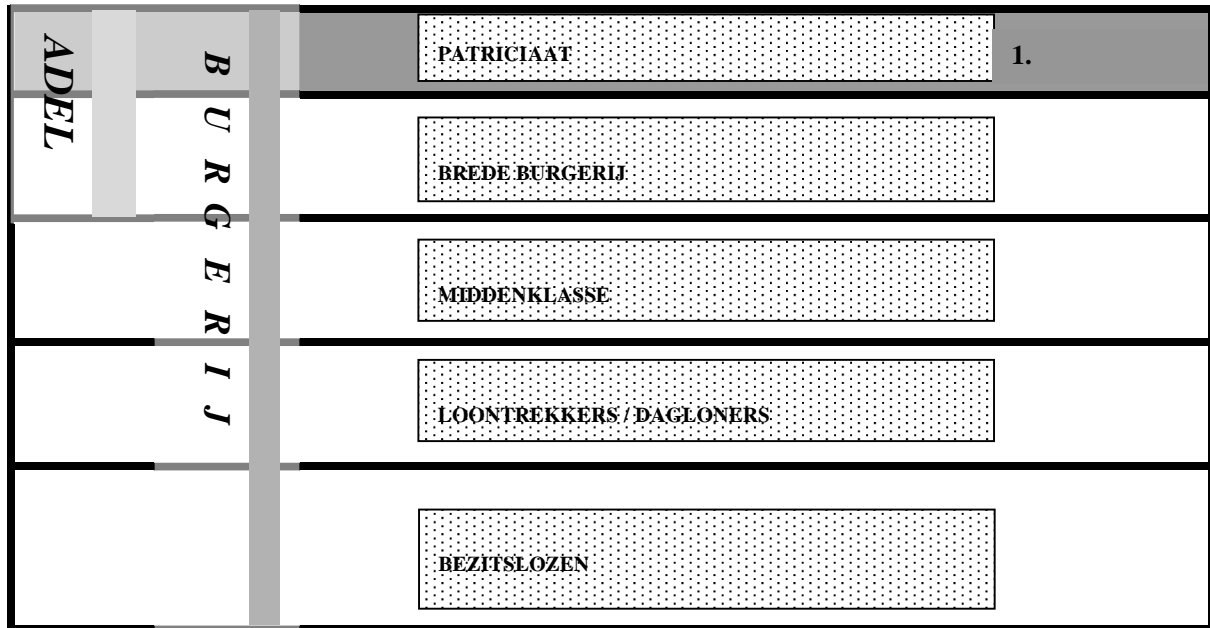
12.2 subjectief: schrijver betoogt / geeft zijn mening nadrukkelijk

12.2 er is ook godsdienstige strijd (moord op Van Oldenbarneveldt). Bovendien: welvaart niet voor iedereen

12.3 Leidt de toegenomen spanning tussen 'autochtonen' en moslims/ allochtonen tot minder welvaart?

13 rijkdom verwerven = zelf status verhogen = opklimmen in de maatschappij = sociale mobiliteit [ook dalen is zeer wel mogelijk bij economische crisis/ economische tegenslag

13.1.

13.2 huwelijken binnen eigen kring = standskenmerk

14 →

14.1 timocratie = weinig families op basis van geld/kapitaalbezit aan de macht

14.2 republiek = zonder gekroond staatshoofd

14.3 timocratische republiek

14.4 sefardiem = Portugees-israëlitische joden (Middellandse Zee); askenaziem = Hoogduitse joden (West- en Oost-Europa)

14.5 Franse calvinisten

6.4. Kunst en wetenschap in De Republiek

15 kunstenaars afhankelijk van aristocratische/timocratische opdrachtgevers (enerzijds); anderzijds: kunstenaars zijn scheppend en volgen hun subjectieve gedachten en gevoelens

15.5 waarderende vraag, want .....

16 xxx (N.B. moord op Van Oldenbarneveldt en gebroeders De Witt)

17 →

17.1 →

17.2 stokje = oud = eerbiedwaardig en kwetsbaar

17.3 Vondel

- 17.4 bron: bewondering [strenge mannen tegenover hem] bron op baldzijde 64: Vondel kiest kant van Van Oldenbarnevelt: vader der vaderlands: Mijn wens behoeve u onbreekbaar, o stok en stut: die geen verrader, maar 's vrijdoms stut, en Hollands Vadere
- 17.5 13 mei 1619: Johan van Oldenbarnevelt wordt in Den Haag onthoofd.
- 18 zonder bewijs geen waarheid: twijfel. Politiek houdt niet van twijfelende = kritische onderdanen
- 18.1 scheiding kerk-stat; vrijheid van meningsuiting; democratie. Lichaam en ziel beide onderwerp van studie. Twijfel over God is toegestaan.
- 18.2 kritisch onderzoek; wetenschap niet afhankelijk van godsdienst
- 19 technologie. Natuurkunde bijv. is theoretisch. Natuurkundige theorieën toepassen op techniek
- 19.1 Stevin, Van Leeuwenhoek, Christiaan Huygens
- 19.2 Blaeu drukt de werken van alle kritische wetenschappers: grote verspreiding

 Antwoord op de hoofdvraag: Waardoor ontstond in de Republiek de Gouden Eeuw, 1588 – 1648?

 Xxx

7. De Republiek in de 18-de eeuw

7.1. Kunst en wetenschap in De Republiek

- 1 toegenomen concurrentie (=relatieve achteruitgang)
- 1.1 koloniale handel neemt positie van bulkhandel (moederhandel) over
- 1.2 van patria met nijverheidsproducten naar West-Afrika. Vandaar met slaven naar Amerika. Tenslotte met koloniale waren (suiker) terug naar patria.
- 2 →
- 2.1 primair: 20; tertiair: 44
- 2.2 meer dan 10% (100 naar 90.5)
- 2.3 primair: landbouw gelijk, visserij van 100 naar 11, c.q. 2
Secundair: van 100 naar 66
Tertiair: de drie sub branches tezamen: van 100 naar 115
- 2.4 waarderende vraag, want.....
- 3 door volksoproer bewerkstelligd
- 3.1 Willem III ook koning van Engeland; Willem IV: stadhouder van heel de Republiek
- 4 niet-aristocratische elite in de steden
- 4.1 politiek: macht over steden
economisch: rentenieren
sociaal: stand
cultureel: kunstcollecties, buitenhuizen, pruiken
- 5 Willem IV laat regentenfamilies ongemoeid
- 5.1 brede burgerij: veel economische macht; geen politieke macht
kleine burgerij: ambachtslieden, weinig economische macht; geen politieke macht
- 5.2 werden in hun streven naar meer gelijkheid geblokkeerd door regenten
oorzaak: WAARDOOR....